

تحلیل و بررسی شیوه‌های تبلیغی

حضرت نوح (ع) حضرت ابراهیم (ع) و حضرت محمد (ص) با یکدیگر

جمع آوری و تنظیم: هوشیار ابوطالبی عبدل آبادی

تحلیل و بررسی شیوه های تبلیغی حضرت نوح (ع) ، حضرت ابراهیم (ع) و حضرت محمد (ص) با یکدیگر

جمع آوری و تنظیم: هوشیار ابوطالبی عبدل آبادی
مقدمه و تصحیح: مهدی تقوی رفسنجانی
(عضو هیأت علمی دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان)

سرشناسه	ابوطالبی عبدال آبادی، هوشیار، ۱۳۶۴ -
عنوان و نام پدید آور	تحلیل و بررسی شیوه‌های تبلیغی حضرت نوح(ع)، حضرت ابراهیم(ع) و حضرت محمد(ص) با یکدیگر / جمع آوری و تنظیم هوشیار ابوطالبی عبدال آبادی؛ مقدمه و تصحیح مهدی تقوی رفسنجانی.
مشخصات نشر	بندرعباس: دانشگاه آزاد اسلامی(بندرعباس)؛ سیرجان: دانشگاه آزاد اسلامی(سیرجان) ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	۲۴۰ص.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۲۲۳-۸۷۶-۷
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
یادداشت	نمایه
موضوع	پیامبران - - دعوت
موضوع	پیامبران اولوالعزم
شناسه افزوده	تقوی رفسنجانی، مهدی
شناسه افزوده	دانشگاه آزاد اسلامی. واحد بندرعباس
شناسه افزوده	دانشگاه آزاد اسلامی. واحد سیرجان
رده بندی کنگره	۳/۱۳۸۹ الف ۲/۲۲۰ BP
رده بندی دیویی	۲۹۷/۴۳
شماره کتابشناسی ملی	۲۰۰۶۴۳۵

انتشارات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس

تلفن تماس: ۰۷۶۱-۶۶۷۷۵۰۲

تحلیل و بررسی شیوه‌های تبلیغی حضرت نوح(ع)، حضرت ابراهیم(ع) و حضرت محمد(ص) با یکدیگر

جمع آوری و تنظیم:

هوشیار ابوطالبی عبدال آبادی

چاپ اول: ۱۳۸۹

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۴۵۰۰۰ ریال

ISBN: 978-964-223-876-7

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۳-۸۷۶-۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ستایش خدای عزوجل از زبان امام سجاد (ع)

سپاس خدائی را که اول است بی آنکه پیش از او اولی باشد و آخر است بی آنکه پس از او آخری باشد خدائی که دیده‌های بینندگان از دیدنش فرو مانده و اندیشه‌های توصیف کنندگان از وصفش عاجز شده‌اند. آفریدگان را به قدرت خود پدید آورده، و ایشان را بر وفق خواست خود اختراع فرموده، آنگاه در طریق اراده خود روان ساخته و در راه محبت خود برانگیخته، در حالی که از حدی که بر ایشان تعیین نموده قدمی پیش و پس نتوانند نهاد، و برای هر یک از ایشان روزی معلوم مقسومی قرار داده. هر که را فزونی داده، کاهنده‌ای را نیروی کاستن آن نه. و هر که را کاستی داده افزاینده‌ای را قدرت افزون بر آن نیست سپس برای او در زندگی مدت معلومی تعیین کرده و پایان معینی قرار داده که با روزهای عمر خود بسوی آن گام بر می‌دارد و با سالهای زندگیش به آن نزدیک می‌شود، تا چون به پایان مدتش رسید و پیمان عمرش را پرکرد او را به طرف ثواب سرشار یا عقاب وحشتبار خود فراکشد، و به آئین عدالت کسانی را که بدی کرده‌اند به عمل خود و آنان را که نیکوئی کرده‌اند به نیکی جزا دهد.

منزه است نامهای او و پیاپی است نعمتهای او، از کرده خود مسئول نیست و دیگران مسئولند و سپاس خدائی را که اگر بندگان را از شناختن آئین سپاسگزاریش بر عطایای متواتری که به ایشان داده و نعمتهای پیوسته‌ای که بر ایشان کامل ساخته محروم می‌ساخت، در نعمتهایش تصرف می‌کردند و سپاس نمی‌گزاردند و در روزیش دست می‌گشودند و شکر نمی‌کردند، و اگر چنین می‌بودند از حدود انسانیت به مرز بهیمیت می‌رفتند، و چنان می‌بودند که در کتاب محکم خود وصف کرده است «ایشان جز مانند چار پایان نیستند بلکه خود گمراه‌ترند» و کرده، و بر آن درها که از علم سپاس خدای را بر آنچه از خدائی خود بما شناسانده، و بر آنچه از شکر خود بما الهام ربوبیتش بر ما گشوده و بر اخلاص در توحیدش که ما را به آن رهبری کرده و ما را از کجروی و شک در کار خودش دور ساخته، چنان سپاسی که به آن در زمره سپاسگزاران خلقش زندگی کنیم، و بر هر که به خشنودی و عفویش پیشی بسته سبقت گیریم.

سپاسی که تاریکی‌های برزخ در پرتوش بر ما روشن شود و راه رستاخیز را بر ما هموار سازد و منازل ما را در پیشگاه گواهان از فرشتگان و پیغمبران و امامان بلند گرداند. در آن روزی که هر کسی به سزای عمل خود می‌رسد، و به مردم ستم نمی‌شود روزی که به هیچ وجه دوستی به کار دوستی نمی‌خورد و کسی ایشان را یاری نمی‌کند.

سپاسی که در نامه نوشته شده‌ای که مقربین آن رامشاهده می‌کنند از جانب ما با علی علیین بالا رود.

نیایش پس از ستایش خدا در طلب رحمت بر رسول خدا صلی الله علیه و آله

سپاس خدائی را که نعمت وجود محمد صلی الله علیه و آله را بما ارزانی داشت، نه بر امم گذشته و قرون در نوشته؛ به آن قدرت خود که از هیچ چیز به هر بزرگی که باشد فرو نمی ماند، و چیزی به هر خردی که باشد از آن فوت نمی گردد. پس ما را خاتم همه آفریدگان از امم قرار داد، و بر منکران گواه گرفت، و در پرتو لطف خود، بر اممی که از جهت شماره و ثروت و قدرت اندک بودند، فزونی بخشید.

خدایا، پس رحمت فرست بر محمد: امین تو بر وحیت، و برگزیده ات از آفریدگانت، و پسندیده ات از بندگانت، امام رحمت و قافله سالار خیر و برکت، همچنانکه او برای اجرای فرمان تو جان خویش را به مشقت انداخت، و در راه تو بدن خود را آماج تیرهای آزار ساخت، و در دعوت بسوی تو با خویشان خود در افتاد و برای خشنودی تو با قبیله خود کارزار نمود و در راه احیای دین تو رشته خویشاوندی خود را بگسیخت و نزدیکترین بستگانش را به علت اصرار بر انکار تو از خویش دور کرد و دورترین مردم را به جهت پذیرفتن دین تو به خود نزدیک ساخت، و برای تو با دورترین مردم دوستی گزید و با نزدیکترین آنها دشمنی ورزید، و جان خود را در رساندن پیام تو فرو خست و به سبب دعوت به شریعت تو به رنج افکند و به نصیحت پذیرندگان دعوت مشغول داشت و به سرزمین غربت و محل دوری از جایگاه اهل و عشیرت و منشأ و مولد و آرامگاه جاننش هجرت کرد، به قصد آنکه دین ترا عزیز سازد و بر کافران بتو غلبه کند تا تصمیمش در باره دشمنان تو راست و استوار آمد، و تدبیرش در باره دوستانت به کمال پیوست، پس در حالی که از تو یاری می جست و در ناتوانی از تو نیرو می گرفت؛ به جنگ دشمنان برخاست تا به کنج خانه هاشان لشگر کشید، و در میان آرامگاهشان بر ایشان هجوم برد، تا فرمان تو آشکار و کلمات بلند گردید؛ اگر چه مشرکین کراهت می داشتند.

خدایا پس به سبب زحمتی که برای تو کشیده؛ او را به بالاترین درجات بهشت برآورد، تا کسی در منزلت با او برابر نباشد و در مرتبت با او همسر نگردد و هیچ فرشته مقرب و پیغمبر مرسل نزد تو با او به موازات بر نیاید. و قبول شفاعتش را در میان اهل بیت طاهرین و مؤمنان از امتش بیش از آنچه وعده داده ای به او اعلام فرمای، ای کسی که وعده ات نافذ است. ای کسی که بدیها را به چندین برابرش از خوبیها تبدیل می کنی! زیرا که تو صاحب فضل عظیمی!

صحیفه سجادیه

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۵	تذکر و تشکر.....
۱۷	مقدمه.....
	« بخش اول »
۲۳	مختصری از زندگانی حضرت نوح (ع) در قرآن.....
۲۶	مختصری از خصوصیات حضرت ابراهیم (ع).....
۲۶	خلاصه ای از سیره پیامبر اسلام (ص).....
۳۱	اشاره ای به چگونگی قصه سرایی در قرآن.....
	«بخش دوم»
	« فصل اول »
۳۹	شرایط فرهنگی - اجتماعی عصر حضرت نوح(ع).....
۳۹	شرایط اعتقادی.....
۴۰	شرایط اقتصادی- اجتماعی.....
۴۴	خصوصیات کلی فرهنگی - اجتماعی قوم نوح(ع) در قرآن.....
۴۴	الف: عناد و لجبازی کورکورانه.....
۴۴	ب: پیروی از گذشتگان.....
۴۵	ج: ظالم بودن آنها.....
۴۵	د: فاسق بودن آنها.....
۴۵	و: غرور و تکبر.....
۴۶	هـ: تکذیب.....
	«فصل دوم»
۴۷	بررسی شرایط فرهنگی - اجتماعی عصر حضرت ابراهیم(ع).....
۴۷	ویژگی های فرهنگی - اجتماعی مردم.....
	« فصل سوم »:
۴۸	بررسی شرایط فرهنگی - اجتماعی عصر پیامبر اسلام(ص).....
۴۸	شرایط فرهنگی - اجتماعی.....
۵۲	مذهب در عربستان.....
۵۸	خرافه گرایی و افسانه پرستی.....
۶۰	وضعیت زن در شبه جزیره.....

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

	« بخش سوم »
	« فصل اول »
۶۳	« بررسی و تحلیل شیوه های تبلیغی حضرت نوح(ع) »
۶۳	شیوه بیم و امید دادن به مردم (انذار و تبشیر)
۶۶	خیرخواهی (پند و اندرز)
۶۹	یادآوری نعمتهای الهی
۷۱	یادآوری آیات آفاقی و انفسی
۷۶	دستمزد نخواستن از مردم
۷۸	معجزه و بینه
۸۱	بحث و جدل و مناظره
۸۶	مداومت در امر تبلیغ
۸۶	اسلوبهای تبلیغ متنوع
۸۸	شیوه دعا
	«فصل دوم»
۹۲	«بررسی و تحلیل شیوه های تبلیغی حضرت ابراهیم(ع) در قرآن»
۹۲	استدلال و منطق
۹۸	مجادله کردن
۱۰۴	همراهی با مخاطب
۱۰۶	نفی و اثبات
۱۰۸	اسوه و الگو بودن برای قوم خود
۱۱۰	موعظه و اندرز
۱۱۳	بیم و انذار (تهدید کردن)
۱۱۵	توبیخ و ملامت کردن قوم
۱۱۷	دعا و نیایش
۱۲۰	امتحان و آزمون
	«فصل سوم»
۱۲۲	« بررسی و تحلیل شیوه های تبلیغی پیامبر اسلام (ص) »
۱۲۲	ماموریت پیامبر اکرم(ص) به دعوت و تبلیغ
۱۲۲	آغاز دعوت
۱۲۳	انذار خویشاوندان
۱۲۳	مهمانی خویشان
۱۲۴	دعوت عمومی

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱۲۶	ارتباط شخصی پیامبر اکرم(ص).....
۱۲۷	مسافرت تبلیغی رسول خدا(ص) به طائف.....
۱۲۷	عوامل و انگیزه های پیامبر(ص) در سفر به طائف.....
۱۲۸	دعوت قبایل به اسلام.....
۱۲۹	محورهای دعوت از قبایل.....
۱۲۹	اسامی قبایلی که پیامبر(ص) بر آنها وارد شد.....
۱۳۰	بیعتهای عقبه اول و دوم.....
۱۳۱	برخورد اول.....
۱۳۱	بیعت عقبه اول.....
۱۳۲	متن بیعت.....
۱۳۵	هجرت.....
۱۳۷	بنای مسجد به عنوان مرکز تبلیغی.....
۱۳۸	کارکردهای مسجد.....
۱۳۹	مسجد ضرار و عکس العمل پیامبر(ص).....
۱۳۹	قرارداد برادری بین مهاجرین و انصار.....
۱۴۱	قرار مسالمت آمیز بین مسلمانان و یهودیان در مدینه.....
۱۴۳	تشریح اذان.....
۱۴۴	روابط عمومی پیامبر(ص).....
۱۴۴	نماز جمعه.....
۱۴۵	خطابه.....
۱۴۵	خطبه های پیامبر(ص) در مدینه.....
۱۴۶	الف. خطبه اول پیامبر(ص) به روایت ابن اسحاق.....
۱۴۶	ب. خطبه دوم پیامبر(ص) در مدینه.....
۱۴۷	مضامین تبلیغی این دو خطبه.....
۱۴۷	ج. خطبه پیامبر(ص) در جنگ بدر.....
۱۴۸	مضامین تبلیغی خطبه.....
۱۴۸	خطبه های پیامبر اکرم(ص) در ماجرای فتح مکه.....
۱۴۸	الف. خطبه پیامبر(ص) بر در کعبه.....
۱۴۹	مضامین تبلیغی خطبه.....
۱۴۹	ب. خطبه پیامبر(ص) در صبح روز فتح.....
۱۵۰	خطبه های پیامبر(ص) در حج وداع.....
۱۵۰	الف- خطبه پیامبر(ص) در عرفات.....
۱۵۱	مضامین تبلیغی خطبه عرفات.....

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱۵۲	ب- خطبه های پیامبر(ص) در منی
۱۵۲	الف: اولین خطبه پیامبر در منی
۱۵۲	ب: دومین خطبه پیامبر(ص) در منی
۱۵۲	ج. خطبه پیامبر(ص) در غدیر خم
۱۵۴	اعتماد پیامبر(ص) بر خطابه
۱۵۴	اغراض کلی خطابه ها
۱۵۴	خصوصیات کلی خطابه های پیامبر(ص)
۱۵۴	اسلوب تبلیغی خطابه ها
۱۵۵	اعزامهای تبلیغی
۱۵۸	موضعگیری در برابر خرافات
۱۵۹	پذیرفتن وفود عرب
۱۶۲	سیاستهای تبلیغی پیامبر(ص) در برخورد با وفدها
۱۶۵	عطایا و بخششهای تبلیغی پیامبر(ص)
۱۶۷	نامه به پادشاهان
۱۶۸	الف- نامه پیامبر(ص) به هرقل قیصر روم
۱۶۸	ب- نامه پیامبر(ص) به کسری
۱۶۹	شمار کلی نامه های پیامبر(ص)
۱۷۰	هدف از این اقدام پیامبر(ص) و نتیجه آن
۱۷۱	شیوه بیم و امید دادن به مردم «انذار و تبشیر»
۱۷۵	شیوه بیان نعمتهای الهی
۱۷۸	شیوه دست مزد نخواستن از مردم
۱۸۰	شیوه موعظه و نصیحت
۱۸۴	شیوه بحث و جدل و مناظره
۱۸۷	شیوه معجزه و بینه
۱۹۰	شیوه استفاده از آیات آفاقی و انفسی

«بخش چهارم»

« فصل اول »

۱۹۷	« تعیین وجوه اشتراک و مقایسه آنها»
۱۹۷	۱- استفاده از آیات آفاقی و انفسی
۱۹۸	۲- شیوه بحث و جدل و مناظره
۲۰۱	۳- شیوه دستمزد نخواستن از مردم
۲۰۲	۴- شیوه تبلیغی موعظه و نصیحت

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲۰۴	۵- ارائه معجزه و بینه
۲۰۶	۶- شیوه تبلیغی انذار و تبشیر
۲۰۷	۷- شیوه یادآوری نعمتهای الهی
۲۰۹	۸- مداومت در امر تبلیغ
۲۰۹	۹- استفاده از اسلوبهای تبلیغی متنوع
۲۱۴	به هم پیوستگی مظاهر حق
	« فصل دوم »
۲۱۷	« تعیین وجوه افتراق »
۲۱۷	۱- شیوه دعا(نفرین) نوح(ع)
۲۲۲	شروع دعوت از خانواده
۲۲۳	دعوت خویشاوندان
۲۲۳	دعوت علنی
۲۲۳	شیوه تبلیغی ارتباط شخصی
۲۲۳	مسافرت تبلیغی به طائف
۲۲۴	شیوه تبلیغی دعوت از قبایل
۲۲۴	هجرت
۲۲۵	اقدامات تبلیغی پیامبر(ص) در مدینه
۲۲۵	بنای مسجد به عنوان مرکز تبلیغی
۲۲۵	عقد قرار داد برادری بین مهاجرین و انصار
۲۲۵	عقد قرارداد مسالمت آمیز بین مسلمانان و یهودیان در مدینه
۲۲۵	تشریح اذان
۲۲۶	شیوه تبلیغی ارتباط جمعی پیامبر(ص)
۲۲۶	نماز جمعه
۲۲۶	خطابه
۲۲۶	اعزامهای تبلیغی
۲۲۶	موضعگیری در برابر خرافات
۲۲۷	بخشش های تبلیغی پیامبر(ص)
۲۲۷	پذیرفتن وفود عرب
۲۲۷	فرستادن نامه به پادشاهان
	« فصل سوم »
۲۲۸	تاثیر شیوه های تبلیغی هر یک در میزان موفقیت

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۲۳۳ « فصل چهارم » پیامبر اکرم (ص) بهترین اسوه بشریت
	فهرست منابع و مآخذ
۲۳۷ الف- منابع عربی
۲۳۸ ب- منابع فارسی

تذکر و تشکر

اکنون که کار کتاب "تحلیل و بررسی شیوه های تبلیغی حضرت نوح(ع)، حضرت ابراهیم(ع) و حضرت محمد(ص) با یکدیگر" به پایان رسید لازم می دانم از عزیزان و دوستانی که در این کار پیش قدم شدند و مرا برآن واداشتند که به گرد آوری چنین مجموعه مشغول شوم تشکر کنم.

نخست پدر و مادر عزیز تر از جانم که مشوقان من در این کار بودند. بعد خواهران هانیه و بهار که باعث دلگرمی من در این کار شدند. استاد و دوست گرانقدرم آقای مهدی تقوی رفسنجانی که با ذوق و دقت نظر خاص خود زحمت ویرایش و مقدمه کتاب را کشیدند؛ خواهر خوبم سرکار خانم مرجان نصیری که مسئولیت طراحی جلد این کتاب را به عهده گرفتند بسیار تشکر می کنم. بعد اساتید و دوستانم آقایان سید طاها طباطبایی، مسعود وحیدی و رضا شکری زاده که با راهنمایی های بجای خود مرا در گرد آوری و آماده کردن این مجموعه یاری فرمودند و در آخر از سرکار خانم فرانک محسن زاده مدیریت پژوهشی و جناب آقای علی سرچمی معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد واحد سیرجان و سرکار خانم قاسمی مسئول انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس و خواهر عزیزم سرکار خانم شیدا ابراهیمی نهایت تشکر را دارم که مرا برای آماده سازی و کارهای تکمیلی این مجموعه یاری فرمودند. از همه دوستان و عزیزان صمیمانه تشکر می کنم و برای همه آرزوی موفقیت دارم؛ لازم به ذکر است اگر این کار فرهنگی اجری معنوی داشته باشد قسمت عمده آن مرهون دوستان و عزیزان مذکور می باشد.

ضمن تشکر از محققین بلند پایه و ارزشمندی که با ارائه نظرات عالی خویش صادقانه و خالصانه امکان تدوین این کتاب را فراهم آورده اند، امیدوار است با راهنمایی های دلسوزانه اصحاب معرفت زمینه تکمیل این کتاب در آینده نیز فراهم آید و در صورت ملاحظه کاستی ها تذکر لازم به پست الکترونیک اینجانب aware157@gmail.com ارسال گردد. انشاء... قلم عفو بر خطاها و قصور تنظیم کننده کتاب کشیده شود.

هوشیار ابوطالبی

مقدمه:

اعتقاد به اصل نبوت از نوعی بینش درباره جهان و انسان که همان اعتقاد به اصل هدایت عامه در سراسر هستی است ناشی می شود از این رو اصل نبوت لازمه جهان بینی توحیدی است. پیامبران الهی که از طریق وحی با ریشه و مبداء هستی اتصال پیدا می کنند. از ویژگیهایی همچون اعجاز، عصمت، رهبری، خلوص نیت، ساماندهی و سازندگی زندگی بشر مبارزه با همه خرافه ها، جهالتها، ظلمها، ستمها برخوردار می باشند اما با همه این خصایص از سوی دیگر همه لوازم بشریت را دارا هستند. به اضافه اینکه کلیه وظایف و تکالیفی که بر همه انسانها واجب است در اندازه شدیدتر متوجه آنها می باشد در یک تقسیم بندی پیامبران بر اساس قوانین و شریعت ابلاغی به دو دسته تقسیم می شوند دسته اول مامور ابلاغ قوانین و دستورات الهی که مستقلاً به خود آنها وحی شده که در اصطلاح قرآن «اولوالعزم» نامیده می شوند. دسته دوم، از خود شریعت و قوانین نداشتند بلکه مامور تبلیغ و ترویج شریعت و قوانین پیغمبر قبل خود بودند در هر صورت همانگونه که تصریح قرآن کریم بر دعوت ضروری و همیشگی پیامبران بر هر امت و ملتی وجود دارد عقل هم ضرورت این مسئله را درک می کند. اولین انسانی که پای بر عرصه وجود نهاد و زندگی را در زمین آغاز کرد پیامبری از پیامبران خدا بوده است. ضمن اینکه ضرورت وحی و رسالت در زندگی انسان به نوبه خود ضرورت پیامبر بودن اولین انسانها خود برای رستگاری خویش نیاز به امداد الهی داشته است اثبات می کنند در تورات، انجیل و قرآن کریم تنها به نام برخی از پیامبران الهی و داستان زندگی آنان اشاره شده است. برخی از این فرستادگان ماموران الهی برای نجات قوم و قبیله ای از انحراف عقیدتی و یا اختلافی و اجتماعی ویژه ای بودند و بیش از آن رسالتی نداشتند از میان فرستادگان الهی دسته ای نیز تبلیغ و استقرار شریعت پیامبران بزرگ (اولوالعزم) را بر عهده داشتند در واقع فروزان نگاه داشتن چراغ هدایتی که پیامبران صاحب شریعت روشن کرده بودند بر عهده این پیامبران بوده است و اینکه آن پیام را به دیگر محدوده های جغرافیایی و زمانی ارسال دادند عده ای دیگر از پیامبران در اصل فقط برای یک قوم و یا ملت خاصی پیام الهی را می آوردند و خود نیز دعوی جهان شمول نداشتند در واقع حوزه تبلیغ و رسالت آنها محدود به جغرافیای خاصی بوده است تنها دسته آخر پیامبرانی هستند که رسالتی عظیم و جهانی داشتند و همگان مخاطب پیام الهی آنان بوده اند اینان همان پیامبران اولوالعزم یا صاحب شریعت همگانی هستند.

به طور کلی تأثیر تعلیمات پیامبران در تکامل تاریخی تأثیری انکار ناپذیر بوده است. بشر امروزه در ناحیه باورها و مشی اخلاقی خود وامدار انبیاء است. و اگر اندکی از فضایل که موجب پایداری موقت اجتماع انسانی است در کار می باشد و رهاورد تلاش انبیاء است. پیامبران الهی در حوزه تعلیم و تربیت انسانها و آزادی بشر از اسارت های اجتماعی و مبارزه با استبدادها و اختناقها و افکار پلید نقشی بی نظیر بوده است.

«براساس تعالیم قرآن کریم هدف پیامبران دعوت به سوی خدا و دیگر برقراری عدل و قسط در جامعه بشری می باشد. در واقع دعوت خدا، شناختن او نزدیک شدن به او یعنی دعوت به توحید نظری توحید علمی فردی اما

اقامه عدل و قسط در جامعه یعنی برقرار ساختن توحید عملی اجتماعی».^۱

نویسندگان تاریخ مذهب معمولاً هر یک از پیامبران صاحب شریعت را آورنده یک دین دانسته و لذا بحث «ادیان» را مطرح می‌کنند ولی قرآن دین خدا را از آدم تا خاتم یکی دانسته و همه پیامبران را از صاحب شریعت تا غیر صاحب شریعت مبلغ و داعی یک مکتب دانسته است. لذا اصول مکتب انبیاء که «دین» نامیده می‌شود یکی می‌شود. تفاوت شرایع آسمانی تنها در یک سری مسائل فرعی و جانبی بوده که بر حسب مقتضیات زمان و مکان و شرایط فرهنگی جامعه آن روز متفاوت بوده است و یا در سطح تعلیمات پیامبران نسبت به مردم روزگار خویش بوده که به موازات تکامل بشر سطح تعلیمات آنان نیز بالاتر است.

قرآن همه پیامبران را به منزله سلسله معلمان بشریت می‌داند که هر کدام مردم زمان خود را از هر مرتبه‌ای به مرتبه بالاتر ارتقاء دادند ضمن اینکه همه پیامبران هم مبشر پیامبر بعد خود و هم مصدق پیامبر قبل خود بودند. از سوی دیگر دین خدا را از آدم تا خاتم یک جریان پیوسته دانسته که «اسلام» نامیده می‌شوند به عبارتی ماهیت ادیان مختلف که با نامهای مختلف معروف شده یکی است و آن اسلام است.^۲ البته نمی‌توان گفت «اسلام» در حال حاضر که «عصر خاتمیت» نامیده می‌شود صرفاً تسلیم شدن و عبودیت باشد و بتوان بدین وسیله ادیان دیگر غیر از اسلام را مجاز شمرد چرا که حقیقت تسلیم در عصر کنونی تنها روی آوردن به دین مبین اسلام می‌باشد. شهید مطهری در این باره می‌فرماید:

«اگر گفته شود که مراد از اسلام خصوص دین نیست بلکه منظور تسلیم خدا شدن است پاسخ این است که البته اسلام همان تسلیم است و دین اسلام همان دین تسلیم است ولی حقیقت تسلیم در هر زمانی شکلی داشته در این زمان، شکل آن همان دین گرانمایه ای است که به دست حضرت خاتم الانبیاء ظهور یافته است و قهراً کلمه اسلام بر آن منطبق می‌گردد و پس به عبارت دیگر لازمه تسلیم خدا شدن پذیرفتن دستورهای اوست و روشن است که همواره به آخرین دستور خدا باید عمل کرد و آخرین دستور خدا همان چیزی است که آخرین رسول او آورده است».^۳

چنین رویکردی که رویکرد خود قرآن است کاملاً سمت و سوی حصر گرایانه دارد. و نه هر پیامبر صاحب شریعتی با آوردن پیام جدید خدا همگان را به پیروی از خود فرا می‌خواند و در این فراخوانی متدینان پیشین را استثناء نمی‌کرد. این رویکرد نقطه مقابل دیدگاه پلورالیستها یا کثرت گرایان است که هم ادیان آسمانی را در عصر کنونی راه‌رستگار می‌داند و تمسک به ادیان دیگر را مجاز می‌شمرد در حالیکه این طرز تلقی با لحن صریح آیات قرآن منافات دارد قرآن در پاره ای آیات به تاسی همگان از دین اسلام که آورنده آن پیامبر اکرم (ص) است فراخواند و اینکه اگر غیر از اسلام دینی اختیار شود از او پذیرفته نمی‌شود.^۴

علی‌رغم نگاه حصرگرایانه کلیه پیامبران الهی نسبت معارف به دین خودشان که از جانب خداوند میان مردم

۱- شهید مطهری وحی و نبوت ص ۳۳

۲- ان‌الدین عندالله الاسلام آل عمران ۱۹

۳- شهید مطهری، همان، ص ۵۲

۴- آل عمران، آیه ۸۵

آورده شده است در حوزه تبلیغ میان آنان نوعی رویکرد پلورالیستی پذیرفته شده است. این تفاوت در روشهای تبلیغ محصول شرایط فرهنگی و اجتماعی پیامبران بوده است. مسلماً کامیابی پیامبران الهی در دعوت مردم به سوی خداوند و بازگرداندن آنان به فطرت فراموش شده خویش و مرهون به کارگیری روشهای صحیح تبلیغ و دعوت از سوی آنان بوده است. آیات متعددی از قرآن رمز کامیابی و توفیق پیامبر اسلام (ص) را اخلاق و به کارگیری روشهای صحیح معاشرت و تبلیغ دانسته است. به طوریکه قرآن پیامبر را در صورتی که از اخلاق حسنه و برخورد نیک اجتماعی و مهربانی در رفتار برخوردار نبود در وصول به هدف و جذب دل‌های مردم ناموفق نمی‌داند و می‌فرماید: این رحمتی است از سوی خداوند که تو با مردم با عطف و مهربانی با مردم سخن گفتی و اگر چنین بود هر آینه مردم از دور تو پراکنده می‌شوند و پذیرش اسلام و ایمان مردم در نهایت گسترش دین خدا به سادگی محقق نمی‌شد. این کامیابی در تبلیغ در مقایسه با پیامبران گذشته و روشهای تبلیغی آنان بیشتر مشخص می‌شود. البته موفقیت اندک پیامبران گذشته بخشی از آن نیز به خاطر عدم رشد و بلوغ فکری بشر در گذشته بوده است. و بخشی از آن نیز محصول شرایط فرهنگی و اجتماعی آن زمان بوده است بی تردید به کارگیری الگوهای تبلیغی صحیح در رساندن پیامبران به هدف نقش مؤثری را ایفا می‌نموده که نمونه بارز این الگوهای تبلیغی در رفتار پیامبر اکرم (ص) مشاهده می‌شود. بنابراین مبلغین دین اسلام باید با مطالعه دقیق الگوهای رفتاری پیامبر مکرّم اسلام (ص) در دوران رسالت آن حضرت روشهای تبلیغی آن حضرت را نصب العین خود قرار دهند.

ان شاء الله

یکم ذی القعدة سال هزار و چهارصد و بیست و هشت هجری قمری

مهدی تقوی رفسنجانی